

Een archeologisch onderzoek in de terpzool Berg Sion bij Dokkum, Gem. Dongeradeel, Friesland

A. Ufkes & J. Schoneveld

ARC-Publicaties 22

**Groningen
1998
ISSN 1574-6879**

INHOUD

VOORWOORD	5
INLEIDING	7
aanleiding van het onderzoek	
ligging van het terrein	
eerder onderzoek	
bewoningsgeschiedenis	
doel van het onderzoek	
onderzoeksstrategie en werkwijze	
RESULTATEN	15
CONCLUSIE	21
LITERATUUR	23
AFBEELDINGEN	24
BIJLAGE I	
vondstenlijst	25
BIJLAGE II	
determinatielijst	26
BIJLAGE III	
documentatie	29
COLOFON	32

VOORWOORD

Voor het Centrum voor Archeologische Research & Consultancy was het een voorrecht een onderzoek te mogen uitvoeren in zulke historische grond als die van Dokkum. Tenslotte speelt zich één van de vroegste historische gebeurtenissen in onze Vaderlandse Geschiedenis, in de Lagere School herinnering van velen, in deze omgeving af. Voor elke Nederlander is Dokkum daarom spreekwoordelijk.

In het bijzonder voor archeologen echter heeft Dokkum een speciale klank. De oude uithof Berg Sion is één van de eerste onderzoeken die de grote Nederlandse archeoloog, Prof. Dr. A.E. van Giffen, heeft uitgevoerd. Het was voor het ARC dan ook een bijzonder genoeg in deze archeologisch "heilige" grond onderzoek te verrichten.

Daarnaast werd tijdens het onderzoek de medewerking van de gemeente Dongeradeel als bijzonder positief ervaren. De medewerkers van het ARC zien met zeer veel plezier op deze opgraving terug.

Drs. J. Schoneveld
Directeur ARC

INLEIDING

Aanleiding van het onderzoek

In maart 1998 werd het Centrum voor Archeologische Research & Consultancy (ARC) van de Rijksuniversiteit Groningen door de Provinciaal Archeoloog van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek Dhr. G. van Haaff benaderd in verband met een onderzoek door middel van proefsleuven bij Dokkum. Het betrof een gebied ten oosten van de stad, waar de gemeente Dongeradeel (provincie Friesland) het industrieterrein Hogedijken wilde uitbreiden. Daarbij zou een oude terpzool met de bijbehorende radiale verkaveling worden bedreigd.

Omdat hier mogelijk oude fundamenteën in de bodem bewaard zouden kunnen zijn en ook om enige kennis van het bodemarchief ter plekke op te doen, werd besloten een paar eenvoudige proefsleuven door een gedeelte van de terpzool te graven. Op 7 April 1998 werd een onderzoeksvoorstel en een definitieve offerte aan de Gemeente Dongeradeel aangeboden. Op 20 juli 1998 werd hier positief op besloten en kon het onderzoek van start gaan.

De opdrachtgever voor de werkzaamheden was de gemeente Dongeradeel. Om tot duidelijke werkafspraken te komen werd op woensdag 23 september 1998 een bijeenkomst in het Gemeentehuis te Dokkum gehouden. Daarbij waren aanwezig Dhr. A.J. Folbert namens de gemeente Dongeradeel, Dr. G.J. de Langen, Provinciaal Archeoloog namens de provincie Friesland, Dhr. G. van Haaff, Provinciaal Archeoloog namens de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort, Mevr. Drs. A. Ufkes, projectleider van het ARC en Drs. J. Schoneveld, directeur van het ARC. Voor de opgraving werd gebruik gemaakt van de generale opgravingsbevoegdheid van de Rijksuniversiteit Groningen. Op 28 september 1998 werd een melding ingediend ingevolge artikel 41 van de Monumentenwet 1988.

De proefsleuf en aanvullende werkzaamheden werden uitgevoerd op 28, 29 en 30 september 1998. Voor het ARC namen aan de werkzaamheden deel Mevr. Drs. A. Ufkes (projectleider), Mevr. Drs. A.M. Bakker, Dhr. B. Huizenga en Mevr. Drs. H. Jacobs-Halici. De graafmachine werd verzorgd door W.M.R. Cultuurtechnische Werken uit Rinsumageest.

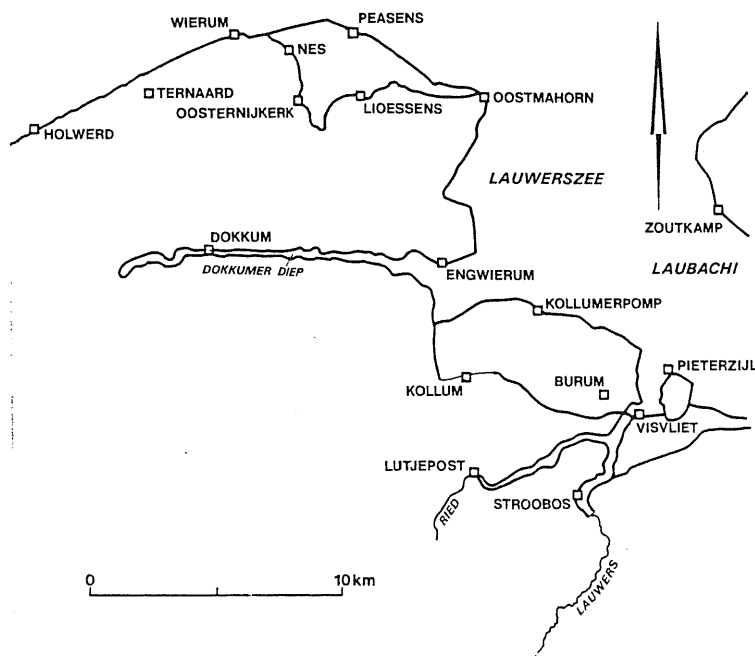
Ligging van het terrein

Het te onderzoeken terrein ligt ten oosten van de stad Dokkum (kaartblad 6 B, coördinaten 196.600 / 593.200) tussen het Dokkumer Grootdiep en de Stroobosser Trekvaart. Ten oosten ervan ligt een waterzuiveringsinstallatie, ten westen ligt het industrieterrein Hogedijken.

Het onderzoeksterrein is gelegen in een terpzool. De oorspronkelijke terp is diep afgegraven. Terwijl het omliggende terrein enkele decimeters boven N.A.P. ligt, is de terpzool ontgraven tot 0.6 à 0.7 m beneden N.A.P. De te onderzoeken

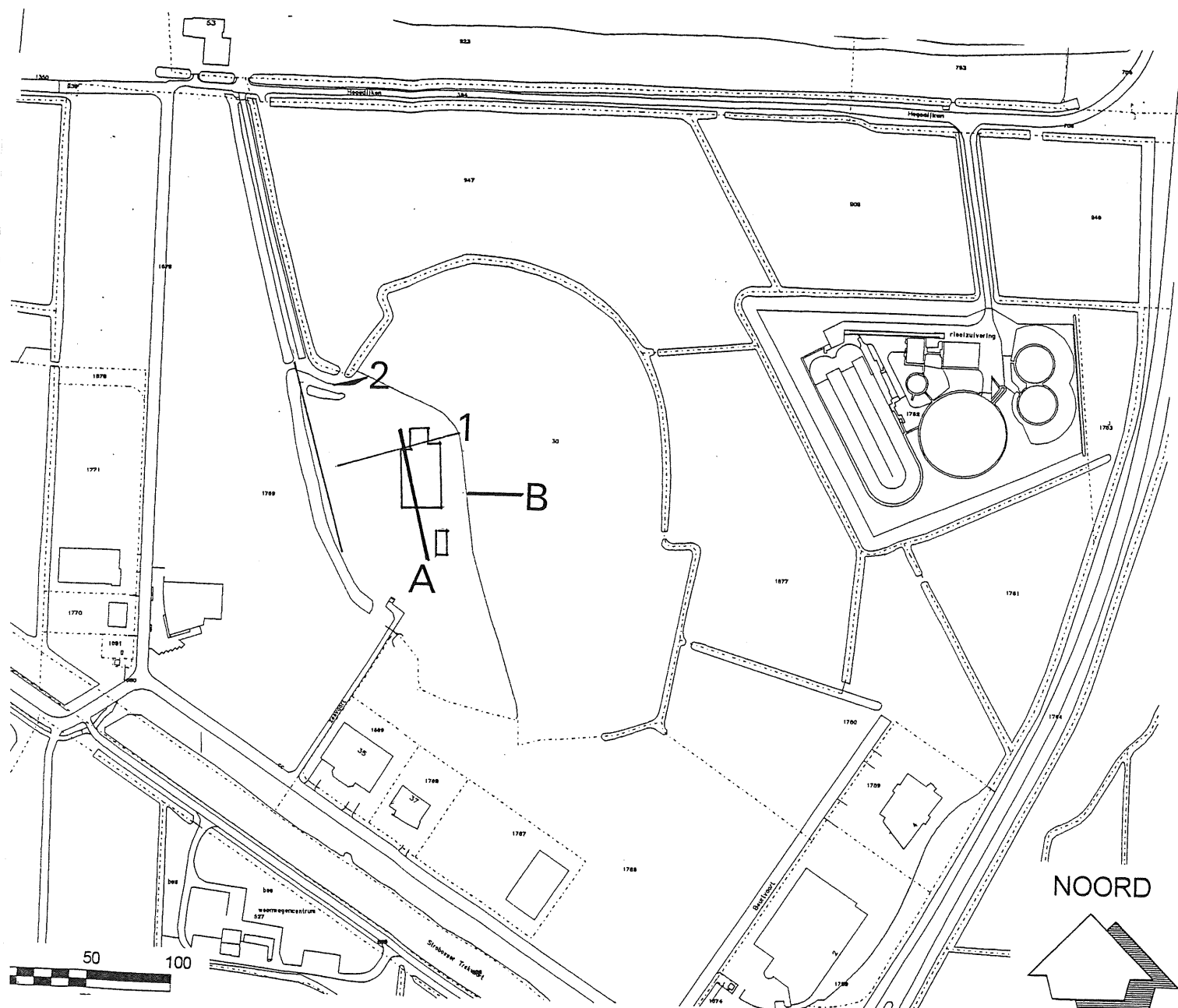
terpzool ligt dus ongeveer een meter lager dan de weilanden eromheen.

De oorspronkelijke terp is opgeworpen op de rand van het kleigebied van Noord-Oostergo en is gelegen direct langs het Dokkumer Grootdiep. Deze vroegere zeearm is in het verleden diep het binnenland binnengedrongen. Het water liep van de Lauwerszee bij Engwierum tot voorbij Dokkum (Afb. 2). Mogelijk was het echter een natuurlijke verbreding van een oorspronkelijk gegraven afwatering (De Langen 1992) en heeft het bestaan van deze zeearm geen invloed gehad op het ontstaan van de terp. Bovendien werd dit Dokkumerdiep al vroeg, in de elfde of twaalfde eeuw, bedijkt. Deze zeedijk van Kollum naar Engwierum langs de Lauwerszee liep ver landinwaarts om het Diep tot voorbij Dokkum.

Afb. 2: De zeedijk van Kollum naar Engwierum langs het Dokkumer Diep tot voorbij Dokkum

In de ondergrond van het onderzoeksgebied ligt het pleistocene zand ca. 2 à 3 meter onder de bouwvoor (De Langen 1997). Daarop is veen gegroeid, waarna het geheel is afgedekt door een kleilaag. Rond de terpzool ligt voor een groot gedeelte nog een karakteristieke sloot. Deze ringsloot geeft de oude omvang van het terplichaam aan. Aan de noord-, oost-, en westzijde is deze omtrek rond terwijl ze aan de vierde zijde naar het zuiden uitloopt. Ook een aantal van de radiaire sloten, zo kenmerkend voor de terpen in het knipkleigebied, is nog aanwezig.

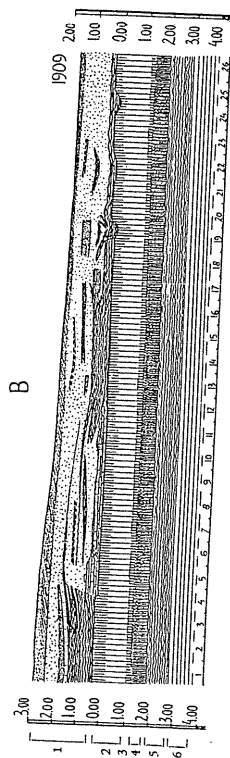
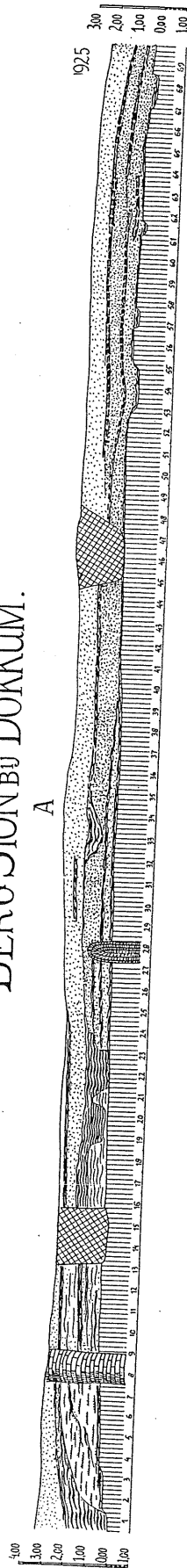

Afb. 3: De ligging van het profiel A (1925) en profiel B (1909) van Van Giffen, proefsleuf 1 en profiel 2 (1998)

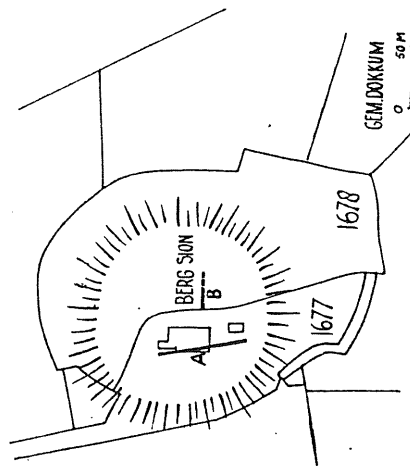
Eerder onderzoek

De terp Berg Sion bij Dokkum heeft in het verleden verschillende malen de aandacht getrokken van Prof. Dr. A.E. van Giffen. Tijdens de bestudering van het probleem van de bodemdaling, aan het begin van deze eeuw, bezocht hij ook de terp Berg Sion bij Dokkum. In die jaren werd de terp commercieel afgegraven. In het centrum werd een opvaart aangelegd en vervolgens werd de terpaarde afgegraven in noord-zuid gerichte stukken. Van Giffen liet tijdens deze werkzaamheden een profiel tekenen (Afb. 3, 4 & 5). Naast berekeningen over de daling van de bodem beschreef Van Giffen ook de terp. De woonheuvel was naar

BERG SION Bij DOKKUM.

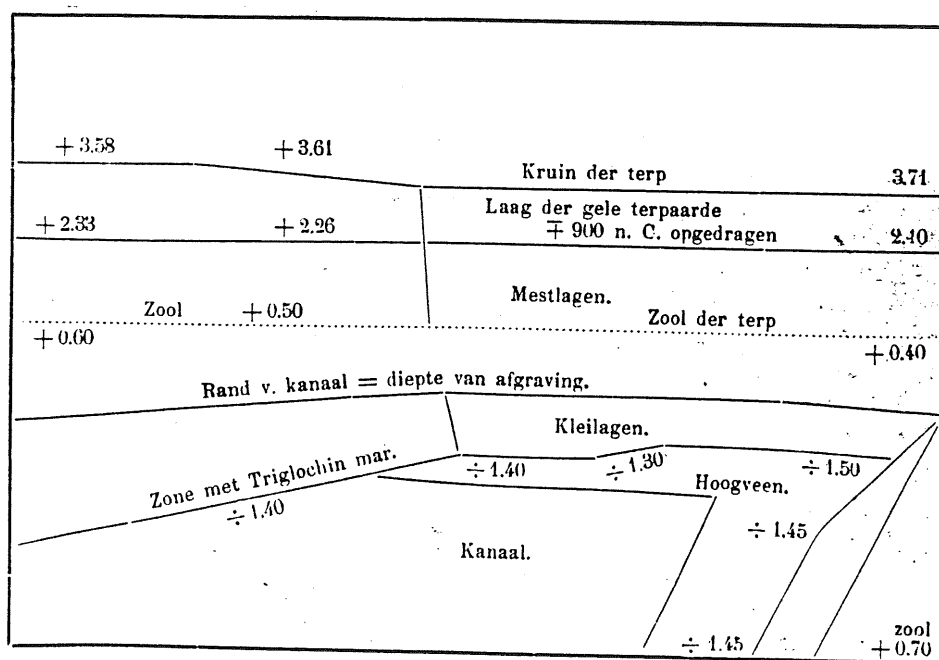
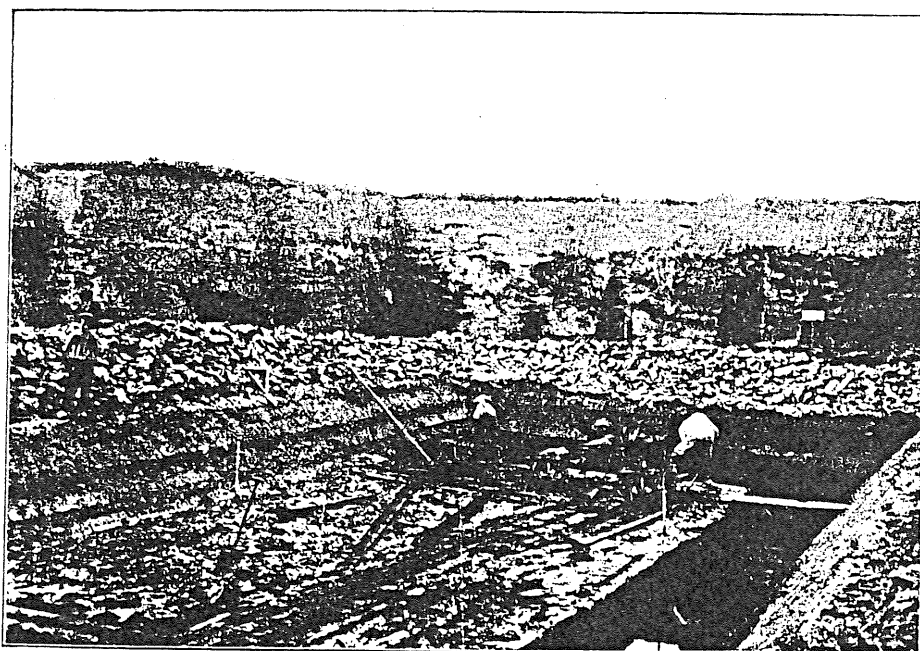
- 1 Terp.
- 2 Klei met rietwortelstokken (boven), terpzool.
- 3 Zeeklei.
- 4 Darg (rietveen).
- 5 Hoogveen.
- 6 Diluviaal zand.

Afb. 4: Profiel A (1925) en B (1909) en de plattegrond van Van Giffen

de noordwest-zijde steil en liep aan de zuidoost-zijde vlak uit. Aan die vlakke zijde lag ook het grafveld vermeldde hij (Van Giffen 1911). Het was een menging van crematie en inhumatie. Er werden 18 tot 28 graven aangetroffen. Daarnaast vermeldde Van Giffen in een handgeschreven catalogus in het Fries Museum ook het bestaan van een paardegref.

Van Giffen veronderstelde op grond van het grafveld dat deze terp pas in de Merovingische tijd werd bewoond. Een aantal urnen uit de graven werden in het Fries Museum te Leeuwarden ondergebracht.

Afb. 5: Het graven van het kanaal in het centrum van de terp en de verklaring van de lagen

Foto's van de profielen laten plaggenwanden van huizen zien, zoals die gebruikelijk zijn voor boerderijen van de Merovingische periode tot de 13de eeuw (Knol 1993). Enkele vondsten uit de Romeinse tijd uit deze terp toonden echter aan dat een oudere bewoning aannemelijk is. Er werd o.a. een kapfibel type III aangetroffen (Haalebos 1986, 21: nr.5) en Boelens vermeldde een bronzen armband en een speld uit deze periode (Boelens 1951 fig.34).

In 1925 liet Van Giffen nog een keer een profiel tekenen van de terp (Afb. 3 & 5). De terp werd vervolgens in het jaar 1928 volledig commercieel afgegraven. Het viel Van Giffen op dat de terp bestond uit lagen die veel mest en plantenstoffen bevatten. Hij vond dit kenmerkend voor de terpen van noordelijk Friesland en Groningen.

Naast deze oude onderzoeken op Berg Sion is er op 18 en 19 augustus 1997 een booronderzoek verricht door RAAP Archeologisch Adviesbureau (De Langen 1997). In totaal werden 76 boringen geplaatst in vier raaien en een verdicht boornet. Daarvan werd één raai uitgewerkt tot een pseudo-profiel.

Bewoningsgeschiedenis

Gezien de archeologische vondsten op Berg Sion is het goed mogelijk dat de terp vanaf de Romeinse periode bewoond is geweest. In elk geval bestond hier in de Vroege Middeleeuwen een nederzetting. In de Late Middeleeuwen werd er een kloosterboerderij, een uithof, gesticht.

Aan Berg Sion is in de literatuur een grote kloosterstichting toegewezen (Ter Steege 1976) die nauwe banden had met de Benedictijner abdij te Dokkum. Het klooster was aan St. Stefanus gewijd. Het werd bewoond door nonnen en was rijk. Bovendien zou er een dorp Waltheim gelegen hebben, één van de oudste parochies van Oostergo.

Deze toeschrijvingen zijn vermoedelijk ontstaan door verwarring met het klooster Sion te Nijewier. Dit klooster lag ten noorden van Dokkum. In werkelijkheid woonden op Berg Sion arme nonnen van de Praemonstratenzer orde in een uithof van de St. Bonifaciusabdij te Dokkum. Op de terp stond een kapelletje, gewijd aan Maria en genoemd *Onze Lieve Vrouwe toe Berg*. De complete bebouwing van Berg Sion is op de kaart van Van Deventer (1562) aangegeven. Het geheel bestond uit het genoemde kapelletje met toren en drie kloostergebouwen. In 1580 werd, met de invoering van de Hervorming in Friesland, de uithof opgeheven en de gebouwen afgebroken. Het bezit verviel aan de provincie Friesland.

In de vorige eeuw stond er een boerderij met een kleiner bijgebouw op de terp. De boerderij werd nog *Klooster Sionsberg* genoemd.

Afb 7: De aanleg van het profiel

Doel van het onderzoek

Het doel van het onderzoek door middel van proefsleuven was in eerste instantie vast te stellen of er nog iets restte van de fundamenteën van het kapelletje of de uithof. Daarnaast werd de vraag opgeworpen of er nog interessante archeologische sporen aanwezig waren in de terpzool uit andere perioden dan het bestaan van de uithof op de terp. Daarvoor werd het oog gericht op een kleine verhoging, mogelijk een restant terplichaam.

Onderzoeksstrategie en werkwijze

Om vast te stellen of er nog fundamentresten aanwezig waren in de terpzool Berg Sion werd een proefsleuf geprojecteerd op de plek waar het voorhuis van de boerderij uit de vorige eeuw verwacht werd. Mogelijk was dit huis terug te voeren tot een laatmiddeleeuwse voorloper, de uithof. De lengte van de proefsleuf bedroeg 68 meter, de breedte ca. 2 meter. De proefsleuf werd oost-west aangelegd.

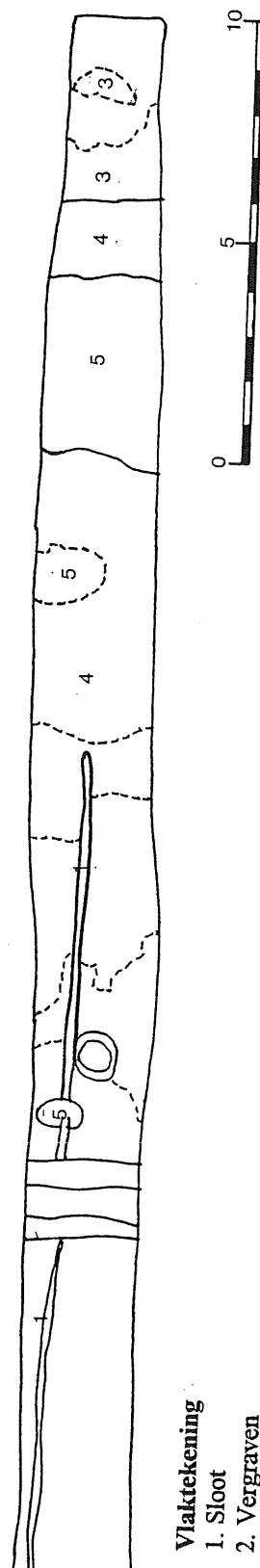
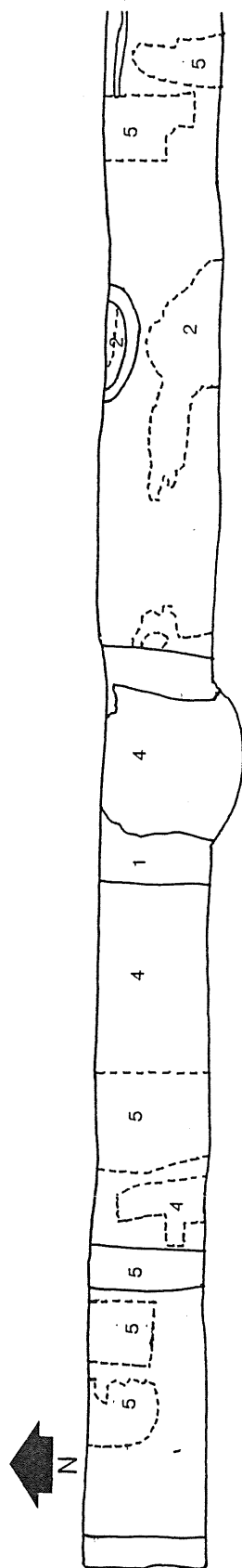
Om vast te stellen of er nog andere interessante archeologische sporen in de terpzool aanwezig waren werd een profiel gestoken en bestudeerd in een klein restant terplichaam ten noorden van de proefsleuf. Ook het kleine vlak dat ten behoeve van dit profiel vrij kwam werd bestudeerd.

RESULTATEN

De grondsporen die werden aangetroffen in de proefsleuf waren teleurstellend. Onder een dunne bouwvoor van ca. 12 cm. werd een 10 cm. dikke laag aangetroffen, bestaande uit puin, puinbanen en met puin gemengde aarde. De banen liepen noord-zuid. Vermoedelijk werd hier de methode van afgraven van de terp in noord-zuid lopende vakken waargenomen. Een puinbaan op 7 meter van het westelijk begin van de proefsleuf leverde ook een paar hele kloostermoppen op, maten: $30 \times 15 \times 7,5$ en $30,5 \times 15,5 \times 7,5$. Ook enkele dakpanfragmenten van het Oud-Hollandse type werden geborgen.

Al met al leverde dit geen sporen op van een kapel of uithof. Wel werd een stenen waterput gevonden, opgebouwd uit putstenen met de maten $20/17 \times 9,5 \times 4$ cm. Helaas kon deze put niet geïdentificeerd worden als de put die Van Giffen in zijn profiel A weergeeft. De afstand tussen deze twee putten bedraagt ca. 10 meter. Het vondstmateriaal uit de proefsleuf, in de vorm van aardewerk kon gedateerd worden van de Middeleeuwen tot de Nieuwe Tijd.

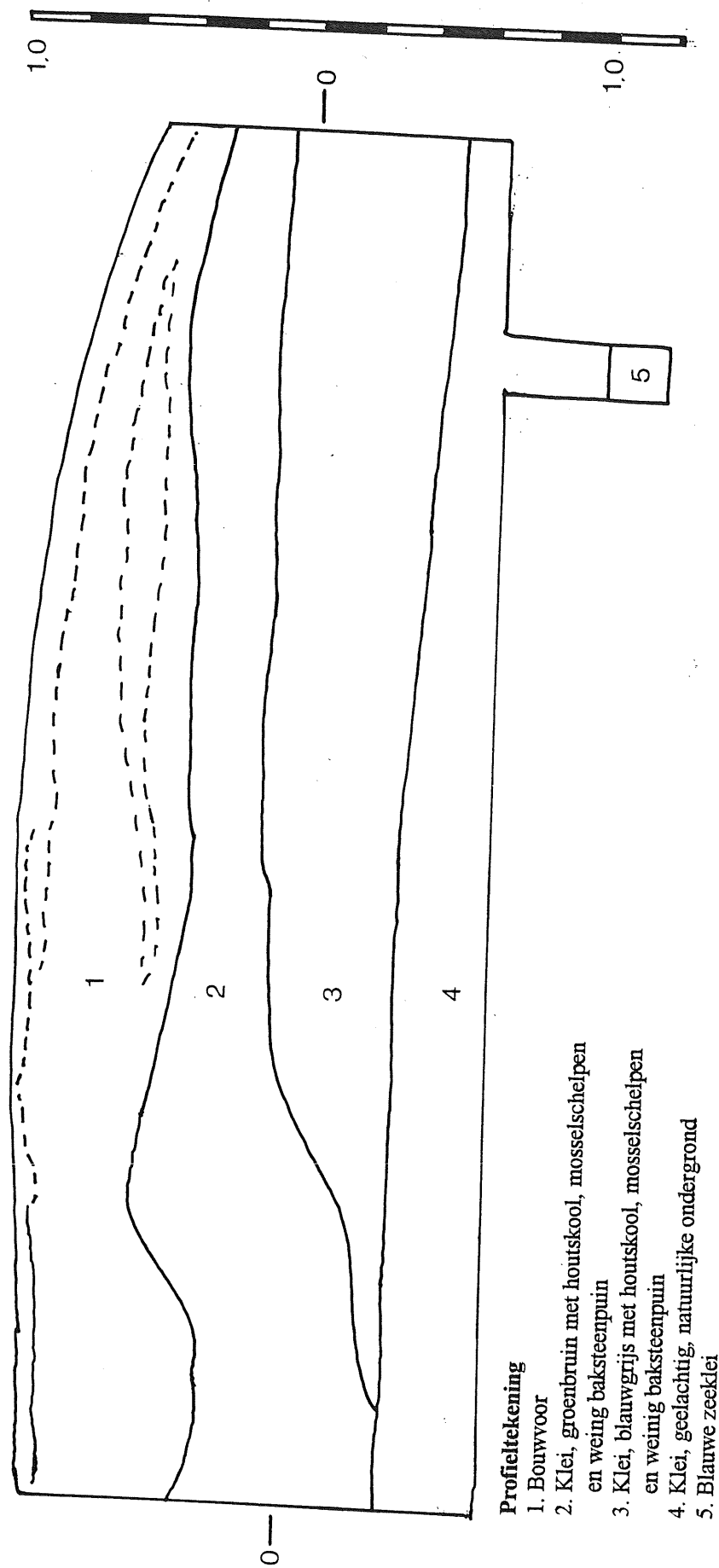
Het profiel dat werd vrij gelegd leverde wel een archeologische verrassing op. Het bleek dat er nog steeds een gedeelte van de door Van Giffen aangetroffen ophogingen aanwezig is in een kleine heuvel, een restant van de terp, ten noorden van de proefsleuf. De verschillende lagen konden moeiteloos aan het profiel van Van Giffen worden vastgelegd. Bovenop de blauwe zeeklei ligt een pakket geelachtige klei. Dit is de natuurlijke ondergrond van de terp. Daarop ligt een laag blauwgrijze klei met houtskool, mosselschelpen en een weinig baksteenpuin. Vervolgens kan een pakket groenbruine klei worden waargenomen met houtskool, mosselschelpen en baksteenpuin waarna tegenwoordig het geheel afgedekt wordt door de bouwvoor doordat de toplagen van de terp zijn verdwenen.

Vlaktekening

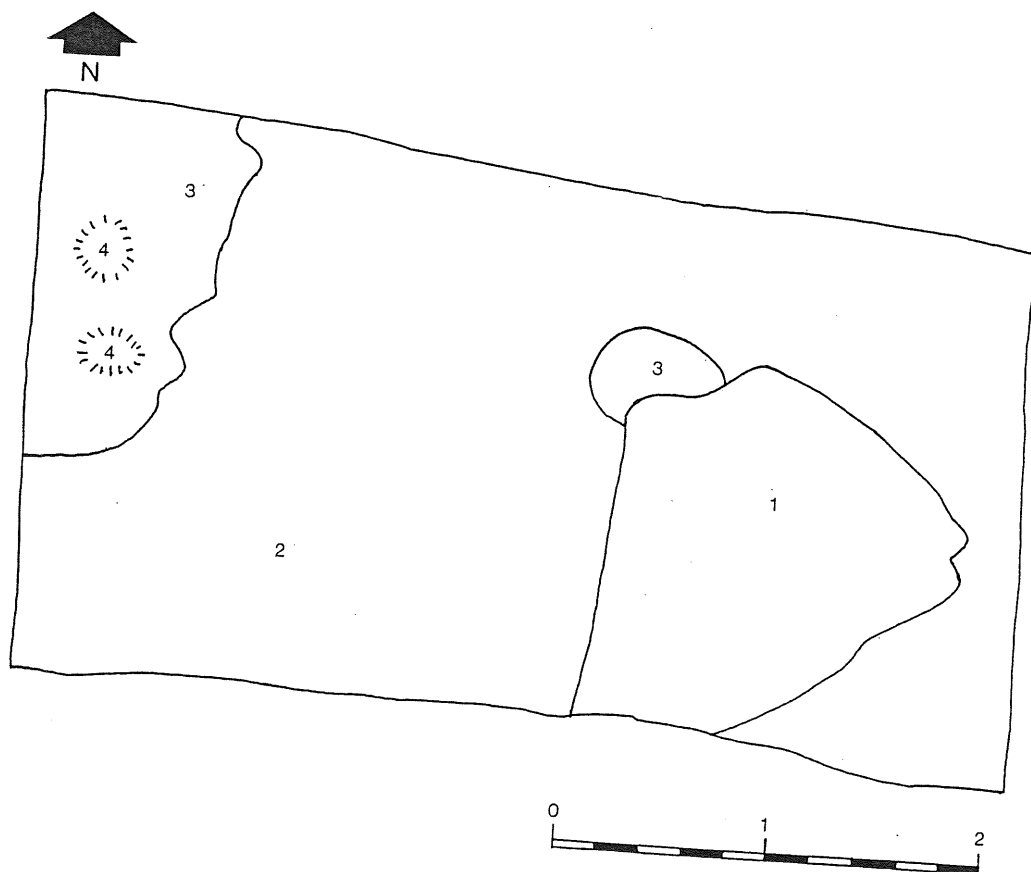
- 1. Sloot
- 2. Vergraven
- 3. Zand
- 4. Vaste grond
- 5. puinplekken

Afb. 8: De grondsporen in de proefsleuf

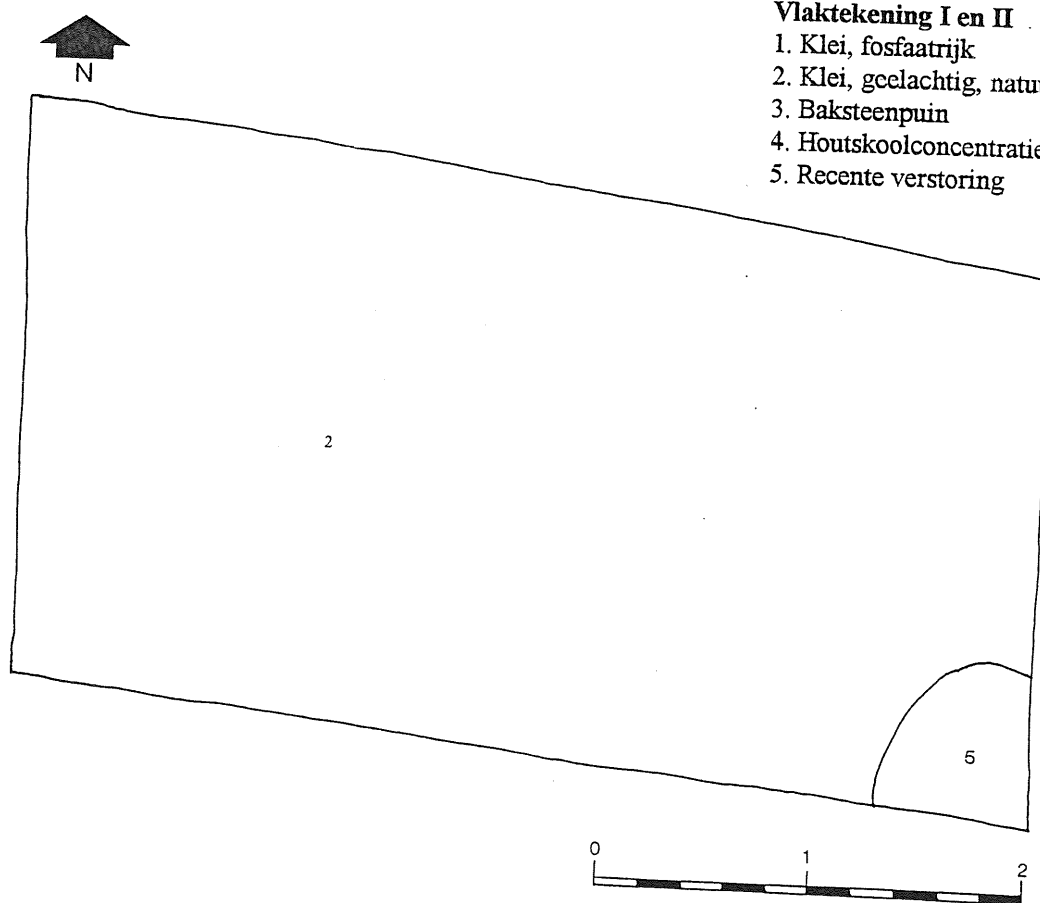
Afb. 9: Profiel van het restant terplichaam

Afb. 10: Het profiel van het restant terplichaam

Vlaktekening I en II

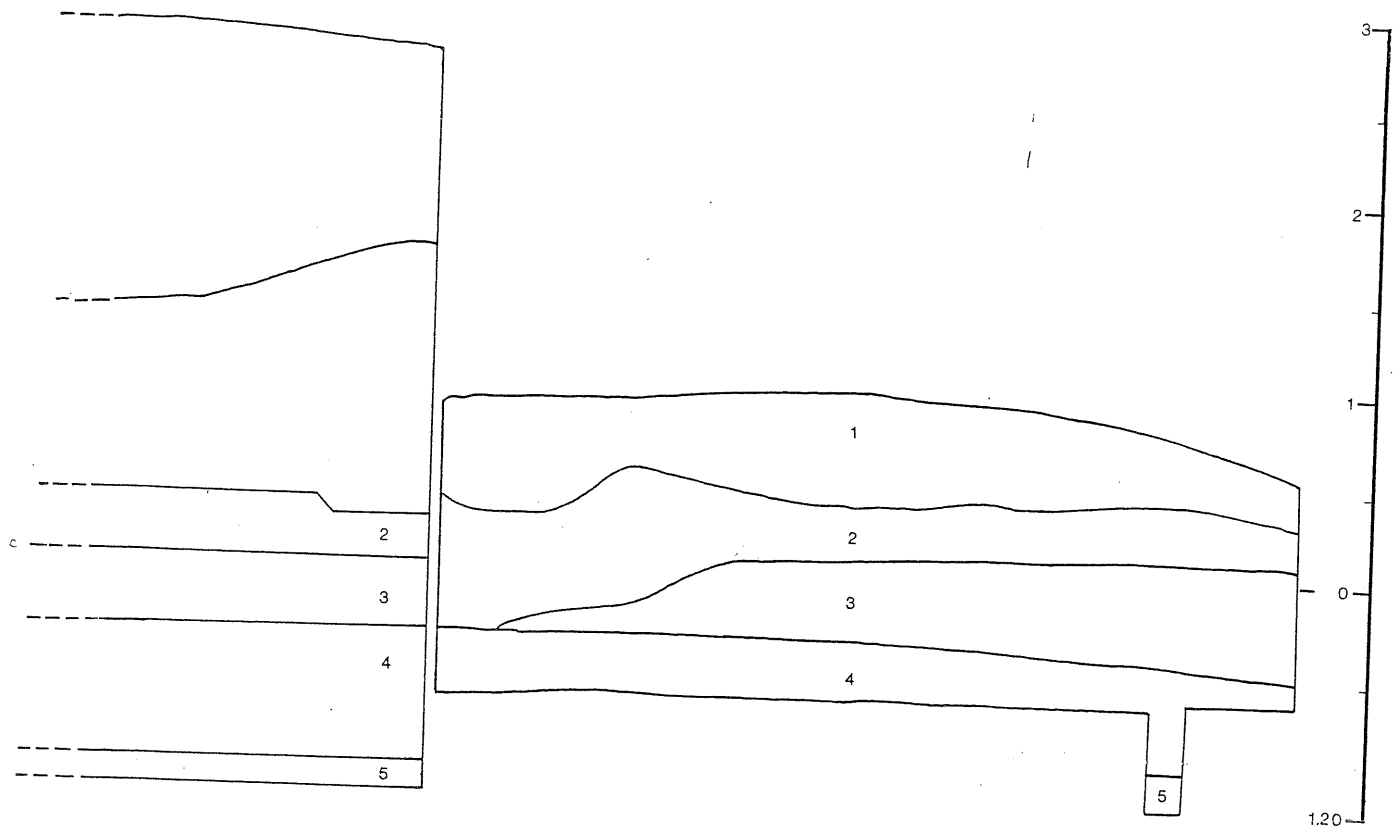
1. Klei, fosfaatrijk
2. Klei, geelachtig, natuurlijke ondergrond
3. Baksteenpuin
4. Houtskoolconcentratie
5. Recente verstoring

Afb. 11: Vlak I (boven) en vlak 2 (beneden) vóór het profiel

Profieltekening

1. Bouwvoor
2. Klei, groenbruin met houtskool, mosselschelpen en weinig baksteenpuin
3. Klei, blauwgrijs met houtskool, mosselschelpen en weinig baksteenpuin
4. Klei, geelachtig, natuurlijke ondergrond
5. Blauwe zeeklei

Afb. 12: Het profiel van Van Giffen en het profiel van het huidige restant terplichaam

CONCLUSIE

Resten uit de historische periode van Berg Sion zijn niet meer aanwezig. De terpzool op zich heeft archeologisch gezien weinig waarde op een klein restant in de vorm van een heuveltje, na. Dit restant terplichaam verkeert echter in zo'n goede staat dat bescherming zeer aan te bevelen valt.

Tengevolge van de resultaten van het onderzoek vallen de volgende aanbevelingen te geven. In de eerste plaats zou het restant terp waarvan een profiel vastgelegd is, beschermd moeten worden door afdekking en mogelijk door opname in een bestemming, die verdere aantasting uitsluit. Daarnaast is het de onderzoekers opgevallen dat ten noorden van het onderzoeksgebied een kleine ronde verspringing in het verloop van de grens van de terp aanwezig is. Deze ronde vorm is aan één zijde, de zuidkant, omgeven door een sloot. Aan de noordzijde is in het maaiveld ook een restant van een greppel waar te nemen in de vorm van een lichte depressie. Mogelijk is het geheel omgeven geweest door een gracht. Het is aan te bevelen in dit perceeltje een nader onderzoek uit te voeren, door middel van weerstandsmeting of proefsleuven.

Van Giffen geeft in zijn studie aan dat het grafveld van de terp in de zuidoost-hoek werd aangetroffen. Het is aan te bevelen bij het bouwrijp maken van dit gedeelte een archeologische begeleiding in te stellen.

Tenslotte is de terpsloot en de radiaire verkaveling bijzonder karakteristiek in het landschap en van cultuurhistorische waarde. Het valt zeer aan te bevelen dit verkavelingspatroon in stand te houden.

Afb. 13: Détail van het profiel

LITERATUUR

Boeles, P.C.J.A., 1951. *Friesland tot de 11de eeuw, zijn vóór- en vroege geschiedenis*. 's Gravenhage.

Giffen, A.E. van, 1910. Het dalingsvraagstuk der alluviale noordzeekusten, in verband met de bestudeering der terpen. *Tijdschrift voor Geschiedenis, Land-, en Volkenkunde* 25. p. 258-294.

Giffen, A.E. van, 1911. Een en ander over terpen. *Opmerker. Weekblad voor architecten, ingenieurs en fabrikanten* 46. p. 78,79.

Giffen, A.E. van, 1921. Bijdrage tot de kennis van enkele geologisch-archaeologische verkenmerken in verband met het vraagstuk der bodemdaling in historischen tijd. *Verslagen der Geologische Sectie van het Geologisch-Mijnbouwkundig Genootschap voor Nederland en Koloniën* 2 (1915-1919), p. 159-220.

Giffen, A.E. van, 1931. Mededeeling omtrent het systematisch onderzoek verricht in de jaren 1928, 1929 en 1930. *Dertiende, veertiende en vijftiende Jaarverslag van de Vereeniging voor Terpenonderzoek*. p. 16-46.

Haalebos, J.K., 1986. Fibulae uit Maurik. *Oudheidkundige Mededelingen uit het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden* 65 (1984-1985). p. 1-115.

Knol, E., 1993. *De Noordnederlandse kustlanden in de Vroege Middeleeuwen*. Groningen: Egge Knol.

Langen, G.J. de, 1992. *Middeleeuws Friesland*. Groningen: Wolters Noordhoff/Forsten.

Langen, G.J. de, 1997. *Gemeente Dongeradeel, locatie 'Sionsberg'; waarderend archeologisch onderzoek*. RAAP-rapport 326.

Mol, J.A., 1991. De Fryske cistersiënzerkleasters en har besit. *De Vrije Fries* 71. p. 29-52.

Steege, J. ter, 1976. *Convent van St. Bonifatius te Dokkum*. Dokkum: Schaafsma & Brouwer.

AFBEELDINGEN

1 ligging van Berg Sion bij Dokkum	6
2 de zeedijk van Kollum naar Engwierum langs het Dokkumer Diep tot voorbij Dokkum (De Langen 1992)	8
3 de ligging van het profiel A (1925) en profiel B (1909) van Van Giffen, proefsleuf 1 en profiel 2 (1998) (gem. Dongeradeel)	9
4 profiel A (1925) en B (1909) en de plattegrond van Van Giffen (Van Giffen 1928)	10
5 het graven van het kanaal in het centrum van de terp en de verklaring van de lagen (Van Giffen 1910)	11
6 boorstaat van Van Giffen	12
7 de aanleg van het profiel	14
8 de grondsporen in de proefsleuf	16
9 profiel van het restant terplichaam	17
10 profiel van het restant terplichaam	18
11 vlak 1 en vlak 2 vóór het profiel	19
12 het profiel van Van Giffen en het profiel van het huidige restant terplichaam	20
13 détail van het profiel	22

BIJLAGE I
vondstenlijst

nr.	datum	put	omschrijving
1	29-09-'98	stort	aardewerk uit de stort
2	29-09-'98	1	aardewerk uit vette blauwe klei, noordzijde werkput bij 1 meter
3	29-09-'98	1	aardewerk uit grijze vette klei, zuidzijde werkput bij 4 meter
4	29-09-'98	1	bot uit grijze vette klei, zuidzijde werkput bij 4 meter
5	29-09-'98	1	aardewerk uit klei, zuidzijde werkput bij ca. 12 meter
6	29-09-'98	1	aardewerk uit donker kleurige laag bij 29.70 meter
7	29-09-'98	1	aardewerk uit puin, noordzijde werkput bij 34.50 meter
8	29-09-'98	1	metaal uit vette klei, zuidzijde werkput bij 37.70 meter
9	29-09-'98	1	aardewerk uit vette klei, zuidzijde werkput bij 37.70 meter
10	29-09-'98	1	glas uit vette klei, zuidzijde werkput bij 37.70 meter
11	29-09-'98	1	aardewerk uit donkergekleurd puin
12	29-09-'98	1	natuursteen uit blauwe klei bij 48 meter
13	30-09-'98	2/1	aardewerk uit houtskoolplek in noordwest hoek. In dit spoor ook mosselschelpen
14	30-09-'98	2/1	bot en huttenleem uit bruine klei met heel veel kleine puinbrokjes, houtskool en mosselschelp
15	30-09-'98	2/1	bot uit zuidoost hoek uit korrelige, fosfaatrijke plek zonder puin of houtskool en met een weinig schelp
16	30-09-'98	2/1	bot uit zuidzijde vlak, bruine korrelige klei, geen duidelijk spoor
17	30-09-'98	2	aardewerk uit het trekken van het vlak, onder vondstnummer 13. Er werd geen puin aangetroffen maar wel houtskool en schelpen, hoewel minder dan in het geval van vondstnummer 13
18	30-09-'98	2/2	bot uit vlak met fosfaatachtige gele klei, enkele sporadische houtskoolspikkeltjes en een weinig schelp

BIJLAGE II

*determinatielijst*¹

vondstnr.	categorie	omschrijving
1	aardewerk	-bodemscherf van steengoed, grijsbakkend met blauwe versiering. Vermoedelijk afkomstig van een "Enghalskanne". Herkomst: Westerwald, 17de eeuw -bodemscherf van steengoed, grijsbakkend met blauwe versiering en inkrassing. Vermoedelijk afkomstig van een inmaakpot. Herkomst: Keulen, 19de eeuw -bodem en randscherf van faience, blauwe beschildering. Afkomstig van een versierd bakje, binnenzijde: rand van bloemetjes, buitenzijde: tropische eilanden. 19de eeuw -bodemscherfje van een faience bord met blauwe beschildering -twee passende bodemscherven van een faience bord met blauwe beschildering, 17de-18de eeuw -randscherfje van een porseleinen bord, industrieel vervaardigd, 20ste eeuw -scherfje van een majolica bord met blauwe beschildering -randscherfje van een bord in tinglazuuraardewerk -fragment van een steel van een bakpan, roodbakkend, binnenzijde loodglazuur -scherf met radstempelversiering, roodbakkend, het loodglazuur is vrijwel afgesleten. Wezer aardewerk, ca. 1600 -wandscherf met steel, roodbakkend met loodglazuur -fragment van een schaal met pseudo (?) tekst in ringeloorversiering, Werra aardewerk, ca. 1600 -randscherf van een schaal, roodbakkend met in de binnenzijde loodglazuur en gietengobe, 17de/18de eeuw -randscherf van een schaal met witte slib en graffito versiering, ca. 1550 -bodem van een drinkbeker, witbakkend aardewerk met loodglazuur -randscherf van een pispot, witbakkend aardewerk met groen loodglazuur
	natuursteen	-fragment lei van dakbedekking
	pijpaarde	-fragment van een pijpesteeltje

¹ Voor de determinaties van dierenbot zijn de auteurs dank verschuldigd aan Mevr. Drs. H. Halici, archeozoologisch medewerkster van het ARC.

vondstnr.	categorie	omschrijving
2	aardewerk	-wandscherf van kogelpotaardewerk, graniet magering
3	aardewerk	-drie wandscherven van kogelpotaardewerk -randscherf van witbakkend aardewerk, binnenzijde groen loodglazuur
4	bot	-rond, fragment van een onderkaak met kiezen, links
5	aardewerk	-wandscherf van kogelpotaardewerk, zandige magering
6	aardewerk	-bodemscherf van schaal met standvinnen, roodbakkend, binnenzijde loodglazuur met versiering in witte slib en een weinig koperoxide. Herkomst Noord- Holland, ca. 1600
7	aardewerk	-randscherf van een deksel, roodbakkend, loodglazuur -randscherf van een majolica bord met blauwe en paarse beschildering
8	metaal	-spijker
9	aardewerk	-twee steengoed wandscherven, grijsbakkend, blauwe versiering. Herkomst: Keulen
10	glas	-flesbodem, donker groen glas, afgewerkt litteken
11	aardewerk	-randfragment met geknepen oor met twee vingerindrukken aan de basis, roodbakkend, binnenzijde loodglazuur
13	aardewerk	-randscherf van kogelpotaardewerk, schelpgruis gemagerd, bruin geoxydeerd oppervlak
14	bot	-schaap/geit, fragment van een onderkaak met kies, links -med. mam., uniden. fragment (schedel ?)
15	bot	-med. mam., fragment van een pijpbeen -schaap/geit, fragment van een rib

vondstnr.	categorie	omschrijving
16	bot	-rund, fragment schedel -rund, fragment van een rib -paard, fragment van een rib -paard, fragment van een dijbeen, rechts -paard, compleet scheenbeen, rechts -schaap/geit, fragment van een dijbeen, jong dier, links
17	aardewerk	-bodemscherf van kogelpotaardewerk, granietgruis gemagerd
18	bot	-med. mam., fragment van een pijpbeen, viermaal -schaap/geit, fragment van een bekken, links -schaap/geit, fragment van een onderkaak met kiezen -schaap/geit, fragment van een bovenkaak met kies -schaap/geit, fragment van een middenvoetsbeen -schaap/geit, fragment van een scheenbeen, tweemaal, links -schaap/geit, fragment van een scheenbeen, tweemaal, rechts -schaap/geit, fragment van een dijbeen, jong dier, rechts -schaap/geit, fragment van een middenvoetsbeen, links -schaap/geit, bijna compleet middenvoetsbeen, rechts -schaap/geit, fragment van een spaakbeen, tweemaal, rechts -schaap/geit, fragment van een spaakbeen, tweemaal, links -schaap/geit, compleet rolbeen, links -schaap/geit, fragment van een wervel, zes maal -schaap/geit, fragment van een atlas -schaap/geit, fragment van een rib, vijf maal

BIJLAGE III

documentatie

tekeningenlijst

Veldtekening met proefput (schaal 1:100), twee vlakken vóór het profiel (schaal 1:20) en profiel (schaal 1:20)

fotolijst

nr.	datum	omschrijving
1	30-09-'98	Profielsteken van het terprestant
2	30-09-'98	Profielsteken van het terprestant
3	30-09-'98	Profiel
4	30-09-'98	Profiel
5	30-09-'98	Profiel
6	30-09-'98	Overzicht profiel
7	30-09-'98	Werkput van het profiel

oude documentatie

In het tekeningen archief van het GIA bevinden zich de volgende kladtekeningen:

Profiel	Ga 1 / 2 Dokkum 1 (zie Afb. 6)
Kadastraal extract	Ga 1 / 2 Dokkum 2
Profiel AB	Ga 1 / 2 Dokkum 3 en 3a
Profiel	Ga 1 / 2 Dokkum 4
Boringlijst	Ga 1 / 2 Dokkum 5

verblijfplaats van de vondsten & documentatie

De documentatie bevindt zich in het archief van het Groninger Instituut voor Archeologie (GIA) van de Rijksuniversiteit Groningen, Poststraat 6, 9712 ER Groningen. De vondsten zijn afgeleverd bij het Provinciaal Archeologisch Depot te Nuis onder opgravingsnummer 61, in totaal drie dozen.

ARC-Publicaties

- 1 A. Ufkes, 1996. *Het archeologisch onderzoek van het "Blokhuis" te Stavoren, Gem. Nijefurd, Friesland.*
- 2 M. Essink & J. Schoneveld, 1997. *Een archeologische waarneming in het Oldenklooster, Kloosterburen (Gem. De Marne).*
- 3 A. Ufkes, 1997. *Archeologisch naonderzoek van het "Blokhuis" te Stavoren, Gem. Nijefurd, Friesland.*
- 4 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1997. *Een archeologisch onderzoek ten noorden van het kasteelterrein van Selwerd, Gem. Groningen.*
- 5 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1997. *Een archeologisch onderzoek op het kloosterterrein van Selwerd, Gem. Groningen.*
- 6 M.J.L.Th. Niekus & J. Schoneveld, 1997. *De mesolithische vindplaats S1 te Wildervanksterdallen, Gem. Stadskanaal, Groningen.*
- 7 M.J.L.Th. Niekus & J. Schoneveld, 1997. *De mesolithische vindplaats NP3 te Wildervanksterdallen, Gem. Stadskanaal, Groningen.*
- 8 Y. Dijkstra & J. Schoneveld, 1997. *Een booronderzoek te Norg, Gem. Roden-Norg, Drenthe.*
- 9 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1997. *Een archeologisch onderzoek in het tracé van de Afvalwaterleiding-Veendam bij Muntendam, Gem. Menterwolde, Groningen.*
- 10 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1997. *Archeologische waarnemingen tijdens een hydrologisch onderzoek op drie wierden: Fransum, Kenwerd en Beswerd, Prov. Groningen*
- 11 J. Schoneveld, 1998. *De roes en roesmiddelen in het Oude Egypte. Een radio-reportage.*
- 12 M.J.L.Th. Niekus, 1998. *Een aanvullende archeologische inventarisatie (A.A.I.) in het landinrichtingsgebied Oost-Groningen en de Gronings-Drentse Veenkoloniën: Deelgebied Oude Veenkoloniën, Herverkavelingsblok III.*

- 13 M.J.L.Th. Niekus, 1998. *Een aanvullende archeologische inventarisatie (A.A.I.) in het landinrichtingsgebied Oost-Groningen en de Gronings-Drentse Veenkoloniën: Deelgebied Oude Veenkoloniën, Herverkavelingsblok IV.*
- 14 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1998. *Een archeologisch onderzoek naar de fundamenteën van het westelijk schathuis van de borg Ewsum bij Middelstum, Gem. Loppersum, Groningen.*
- 15 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1998. *Een boorcampagne op Wierhuizen, Gem. Appingedam, Groningen.*
- 16 M.J.L.Th. Niekus & A. Ufkes, 1998. *Archeologische inventarisatie in de "Kraanlanden" op de geplande uitbreiding van het golfterrein bij Gasselternijveen, Gem. Aa en Hunze, Drenthe.*
- 17 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1998. *Een archeologisch onderzoek in het centrum van Sneek, Friesland.*
- 18 H. Buitenhuis, L. Bartosiewicz & A.M. Choyke, ed., 1998. *Archaeozoology of the Near East III, Proceedings of the third international symposium on the archaeozoology of southwestern Asia and adjacent areas.*
- 19 Y. Dijkstra, 1998. *Archeologisch onderzoek van middeleeuwse bewoningssporen bij AZC 'Fivelhörn', Gem. Ten Boer, Groningen.*
- 20 A. Ufkes & J. Schoneveld, 1998. *Een archeologisch onderzoek naar het verdwenen dorp Houwingeham bij Nieuweschans, Prov. Groningen.*
- 21 A. Ufkes, 1998. *Een verkennend archeologisch onderzoek naar de locatie van de Ballerkuil bij Balloo, gem. Aa en Hunze, Drenthe.*
- 22 A. Ufkes & J. Schoneveld. *Een archeologisch onderzoek in de terpzool Berg Sion bij Dokkum, Gem. Dongeradeel, Friesland.*

COLOFON

tekst: J. Schoneveld, A. Ufkes

tekeningen A.M. Bakker, B. Huizenga

fotografie: A. Ufkes

produktie: Centrum voor Archeologische Research & Consultancy (ARC)

ARC-Publicaties 22

redactie: J. Schoneveld

Groningen 1998